

Criticism of Thomas Nagel's view on the meaning of life

✚ Nazem Safari Ganharani

Nazem.safari1358@gmail.com

Ph.D. student in philosophy, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran.

✚ *Mohammad Raayat Jahromi

raayatjahromi@hum.ikiu.ac.ir

Associate Professor, Department of philosophy, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran.

✚ Mohammad Hassan Heidari

m.heidari@ikiu.ac.ir

Assistant Professor, Department of philosophy, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran.

✚ AliNaqi Baqershahi

baghershahi@hum.ikiu.ac.ir

Associate Professor, Department of philosophy, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran.

- Received: 15/2/2023
- Confirmed: 28/5/2023

Abstract:

According to Nagel, from a subjective (internal) point of view, life is unavoidably unquestionable and serious, and from an objective (external) point of view, it is doubtful, unjustifiable, arbitrary, random and non-serious. The futility of life does not mean that life has no value and importance, no role or function is envisioned for it, or it lacks any purpose and goal, but it means that, incidentally, from a mental point of view, life is the most valuable and It is the most important thing there is, but the main issue is that whatever meaning we discover or fabricate for life, that meaning is, from an eternal perspective, arbitrary. Therefore, life is futile, not because, from the perspective of a distant future, it is insignificant or compared to the universe, it is nothing more than a particle and a tail, and it is not related to death, it is destroyed, and it is not eternal. Rather, even if man fills the entire space and time and has eternal life and continues to live eternally next to God as the ultimate goal, the problem remains unsolved, that is, man can Look at your own life and God's life from the perspective of eternity. The present article aims to criticize the key components of Nagel's point of view, i.e., the inevitability of doubt, the inexcusability of life, the irrefutability of the above argument, and the preference of an objective point of view over a subjective point of view.

Key words: Thomas Nagel, futility, inevitability of doubt, unjustifiability of life.

EXTENDED ABSTRACT:

The question of the meaning of life, until the modern era, was not a question that needed an answer, because life was full of meaning. From the Renaissance onwards and especially in the contemporary era, man, life and the meaning of life became the focus of philosophical and scientific attention. In the modern era, the question of the meaning of life was pointless for some thinkers such as Spinoza, Nietzsche, and Freud, for various reasons. But some philosophers, from another point of view, considered the question of the meaning of life to be pointless. In the semantics of some analytic philosophers, members of the Vienna circle and logical positivists, the meaning of a word is an ostensive definition that can be experienced. Therefore, only the concepts of natural sciences and propositions consisting of these concepts are meaningful, and the rest of concepts and propositions such as metaphysical, philosophical, religious, mystical, ethical, aesthetic, pseudo-concepts and pseudo-propositions. There are some things that do not have the same meaning as the signified, they do not have the dignity of narration (illustrative) and therefore are meaningless, frivolous and rather nonsense (Gibberish), although according to Wittgenstein I, this category of matters is "important frivolity". are First, Wittgenstein mentions these issues under the title of mystery and riddle, and he does not consider such issues as questions that must be solved, but rather as problems or pseudo-problems that must be dissolved.

But for Nagel, problems and difficulties about freedom, knowledge, and the meaning of life do not arise from mistakes about the operations of thought or language, and there is no hope of achieving a Kantian or Wittgensteinian purity except from certain tempting missteps in Avoid using language or reason (Nagel, 1986, 4). Now, assuming that A - the meaning of life combination is meaningful. B- The question of the meaning of life should be a well-constructed question and not a so-called pseudo-question, and c- In order to answer this question, one should ask what Nagel means by "meaning", "life" and "the meaning of life"? Nagel's theory is a type of nihilism that is included under the meaningless theories of life. This article seeks to present a different approach to the meaning of life according to Nagel and her criticism. According to futility, life is meaningless because it is futile and unreasonable. Most of the above-mentioned articles have presented a post-apocalyptic reading of Nagel. But the approach of this article is an absurdist reading of Nagel and his criticism from this point of view. Another important and innovative point in this article is that we have reviewed Nagel from the point of view of four contemporary philosophers (Steven Looper, Duncan Pritchard, Joel Feinberg, Stephen O'Connor).

Conclusion: The meaning of life is important, because everyone's life is the most valuable thing for him. But Nagel tells us that life is meaningful and important only from an internal point of view, but from an external point of view, it is questionable, unjustifiable, unnecessary, accidental and non-serious. There is no reason why we exist and our birth, life and death have no reason, no direction, no purpose and no end. Therefore, on the one hand, we cannot not take life seriously, and on the other hand, we cannot take life seriously, and this is futility, that is, the inability to not take life seriously on the one hand, and the inability to take life seriously on the other hand. During this research, citing the critics, we criticized the dubiousness and unjustifiability of life and the irrefutability of reasoning. Steven Looper criticized the inevitability of futility, but he was not successful, because the possibility Skepticism is undeniable. O'Connor's

criticism was that not all people experience doubt, but in response to O'Connor, it can be said that the fact that many people do not experience doubt does not rule out the possibility of doubt. Pritchard's criticism was that doubt is an epistemological matter, while the meaning of life is a metaphysical matter, and here there is a confusion between an epistemological and a metaphysical matter. But in Pritchard's answer, it can be said that Pritchard's critique is relevant to existential nihilism, but not to Nagel's epistemological absurdism. Nagel's critics have mainly questioned the inevitable element of doubt from an objective point of view, but they have neglected several points. 1- What is the contribution of each of the subjective and objective views? And which of the views is preferred? Because if the subjective point of view has priority over the objective point of view, there is no need to worry anymore, and objective doubts can be overcome. But if it is the other way around, i.e. the objective point of view has priority over the subjective point of view, then we will seriously face nihilism. 2- Is the futility of life a mere epistemological situation like epistemological skepticism that leads to an existential situation? Or on the contrary, it is an existential situation that shows itself in the form of doubt. Because, in epistemological skepticism, the possibility of knowledge or the existence of the external world belongs to our doubt, but in the futility of life, our doubt belongs to life itself, and the value and importance of life is a place of doubt. 3- Is the feeling of futility caused by self-awareness and the ability to overcome oneself, or is the ability to overcome oneself due to the feeling of finite existence?

References

- Cottingham, J., (2003), *on the meaning of Life*, London: Routledge
- Feinberg, J., (2018). *Absurd Self- Fulfillment*. Oxford University Press
- Luper, S., (1992). *The absurdity of life*. Trinity University.
- O'Connor, S., (2007). *Does Anything Matter?* A thesis submitted to
- The University of Birmingham For the degree of Doctor of Philosophy.
- Nagel, Thomas. (1971). "*The absurd.*" *The Journal of Philosophy* 68(20): 716-727.
- Nagel, T., (1986). *The View from Nowhere*. Oxford University Press
- Nagel, T., (1987). *What does it All Mean? A Very Short Introduction to*
- *Philosophy*. Oxford University Press
- Prichard, P., (2010) *Absurdity, Angst and the Meaning of life*. University of Edinburgh
- Sartre, J.P., (1956), *Being and Nothingness*, trans. H. E. Barends, New York.
- Veit, Walter, (2018), *Existential Nihilism: The Only Really Serious Philosophical Problem*: Journal of Camus Studies.

دوفصلنامه علمی پژوهش‌های مابعدالطبیعی،
سال پنجم، شماره ۹، بهار و تابستان ۱۴۰۳،
صص ۲۱۲-۲۳۱

نقد و بررسی دیدگاه تامس نیگل درباره معنای زندگی

چکیده

از نظر نیگل، زندگی از یک دیدگاه ذهنی (درونی)، به‌طور اجتناب‌ناپذیری غیرقابل شک و جدی است و از یک دیدگاه عینی (بیرونی)، قابل شک و تردید، غیرقابل توجیه، دلخواهانه، تصادفی و غیرجدی است. عبث‌بودن زندگی به این معنا نیست که زندگی هیچ ارزش و اهمیتی ندارد، هیچ نقش و کارکردی برای آن متصور نیست، یا فاقد هرگونه هدف و غایت است، بلکه به این معنا است که اتفاقاً از منظر ذهنی، زندگی ارزش‌مندترین و مهم‌ترین چیزی است که وجود دارد، اما مسئله اصلی این است که هرگونه معنایی که برای زندگی کشف یا جعل کنیم، آن معنا، از منظری ابدی، دلخواهانه است. بنابراین زندگی عبث است نه به دلیل اینکه، از منظر آینده‌ای دور، بی‌اهمیت است یا در مقایسه با کیهان ذره‌ای و ذمی بیش نیست و با مرگ نیست و نابود می‌شود و جاوید نیست. بلکه حتی اگر انسان، کل فضا و زمان را پر کند باز مساله، حل نشده باقی می‌ماند. نوشتار حاضر بر آن است تا مولفه‌های کلیدی نظرگاه نیگل یعنی اجتناب‌ناپذیری شک و تردید، غیرقابل توجیه‌بودن زندگی و ابطال‌ناپذیربودن استدلال فوق و ترجیح دیدگاه عینی بر دیدگاه ذهنی را مورد نقد و بررسی قرار دهد.

کلمات کلیدی: عبث، اجتناب‌ناپذیری شک و تردید، غیرقابل توجیه‌بودن زندگی

✚ ناظم صفری گنهرانی

Nazem.safari1358@gmail.com

دانشجوی دکتری فلسفه دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)،
قزوین، ایران.

✚ محمد رعایت جهرمی (نویسنده مسئول)

rmnyatjahreni@hum.ikiu.ac.ir

دانشیار دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران.

✚ محمدحسن حیدری

m.hedari@ikiu.ac.ir

استادیار دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران.

✚ علینقی باقرشاهی

baghershani@hum.ikiu.ac.ir

دانشیار دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران.

○ تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۵/۳

○ تاریخ تایید علمی: ۱۴۰۳/۶/۷

پیشگاه علوم انسان و مطالعات فلسفی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه:

پرسش از معنای زندگی، تا پیش از دوران مدرن، مسئله‌ای نبود که نیاز به پاسخ داشته باشد، زیرا زندگی سرشار از معنا بود. از رنسانس به این طرف و به خصوص در دوران معاصر بود که انسان، زندگی و معنای زندگی، کانون توجه فلسفی و علمی قرار گرفت. در دوران مدرن هم، سوال از معنای زندگی، نزد پاره‌ای از متفکران مانند اسپینوزا، نیچه، و فروید، به دلایل مختلف، بی‌وجه بود. اما برخی از فیلسوفان از منظر دیگری، سوال از معنای زندگی را امری بی‌وجه می‌دانستند. در معناشناسی برخی از فلاسفه تحلیلی، اصحاب حلقه وین و پوزیتیویست‌های منطقی، معنای یک واژه، شیئی مورد اشاره (Ostensive Definition) است که علی‌الاصول قابل تجربه است. بنابراین، فقط مفاهیم علوم طبیعی و گزاره‌های متشکل از این مفاهیم، معنادار هستند و بقیه مفاهیم و گزاره‌ها از قبیل مفاهیم و گزاره‌های متافیزیکی، فلسفی، دینی، عرفانی، اخلاقی، زیبایی‌شناختی، شبه مفاهیم و شبه گزاره‌هایی هستند که چون مدلول و ما به ازائی ندارند، شأن حکایتگری (تصویرگری) ندارند و بنابراین بی‌معنا، مهمل و بلکه مزخرف (Gibberish) هستند، هر چند از نظر ویتگنشتاین اول، این دسته از امور «مهمل مهم» هستند. ویتگنشتاین اول از این امور تحت عنوان راز و معما یاد می‌کند و این قبیل امور را سوالاتی نمی‌داند که باید، حل (Solve) شوند، بلکه مسائل یا شبه مسائلی می‌داند که باید، منحل (Dissolve) شوند.

اما از نظر نیگل ((Thomas Nagel))، مسائل و دشواریها درباره آزادی، معرفت و معنای زندگی، از اشتباهات درباره عملیات تفکر یا زبان ایجاد نمی‌شوند و هیچ امیدی به کسب یک خلوص کانتی یا ویتگنشتاینی وجود ندارد تا از گام‌های اشتباه وسوسه‌کننده خاص در استفاده از زبان یا عقل اجتناب کنیم (Nagel, 1986, 4). اینک، با فرض اینکه، الف - ترکیب «معنای زندگی»، معنادار باشد. ب- سوال از معنای زندگی، سوالی درست‌ساخت باشد و به اصطلاح شبه سوال نباشد و ج- علی‌الاصول بتوان به این سوال جواب داد، باید پرسید که منظور نیگل از «معنا»، «زندگی» و «معنای زندگی» چیست؟

نظریه‌های مختلفی برای معنای زندگی ذکر شده است، که به دو دسته کلی تقسیم می‌شوند: نظریه‌های معناداری زندگی و نظریه‌های بی‌معنایی زندگی. نظریه‌های معناداری زندگی به چند دسته تقسیم می‌شوند: نظریه‌های فراطبیعت‌گرایانه، نظریه‌های ناطبیعت‌گرایانه و نظریه‌های طبیعت‌گرایانه. نظریه‌های فراطبیعت‌گرایانه به دو دسته تقسیم می‌شود: نظریه‌های خداپاورانه و نظریه‌های روح‌پاورانه. نظریه‌های طبیعت‌گرایانه نیز به دو دسته تقسیم می‌شوند انفسی یا ذهنی (Subjective) و آفاقی یا عینی (Objective).

به نظر می‌رسد، نیگل اولین فیلسوفی باشد که مسئله معنای زندگی را وارد حوزه فلسفه تحلیلی کرد. نیگل در مقاله/مر پوچ در ۱۹۷۱ به بحث از معنای زندگی می‌پردازد و در کتاب، «پرسش‌های کشنده» در ۱۹۷۹ در فصلی تحت عنوان «معنای زندگی» بحث معنای زندگی را پیش برده است سپس در کتاب «نمایی از ناکجا» در ۱۹۸۶ به بحث از معنای زندگی پرداخته است. در کتاب «این‌ها همه یعنی چه؟» با عنوان فرعی «یک مقدمه خیلی کوچک بر فلسفه» در ۱۹۸۷، در فصلی تحت عنوان «معنای زندگی» به معنای زندگی پرداخته است و در نهایت در کتاب «فلسفه سکولار و گرایش دینی» در ۲۰۱۰، به بحث از معنای زندگی پرداخته است.

برخی از مقالات علمی که تاکنون با محوریت معناداری زندگی منتشر شده اند در باب نیگل هستند مانند: عقلانیت اخلاقی زیستن از نگاه نیگل، نیگل و عینیت ارزشهای اخلاقی، مساله عینی و ذهنی در فلسفه نیگل، رابطه شانس و مسئولیت اخلاقی در نگاه نیگل و واکاوی انتقادی دیدگاه نیگل درباره پوچی زندگی. همین طور این پژوهشها: (The life-value of death: mortality, finitude and meaningful lives) (Thomas Nagel, on the meaning of life) به طور کلی، نظریه‌های بی‌معنایی زندگی به دو دسته تقسیم می‌شوند: نظریه‌های پوچ‌گرایانه (Nihilism) و نظریه‌های عبث‌گرایانه (Absurdism) مطابق با پوچ‌گرایی زندگی بی‌معنا است زیرا بی‌ارزش است. مطابق با عبث‌گرایی زندگی بی‌معنا است زیرا عبث و نامعقول است. پوچ‌گرایی و عبث‌گرایی دو رویکرد متفاوت نیستند. هرچند ادبیات مربوط به این دو مفهوم مغشوش است؛ زیرا در میان متون انگلیسی مربوط به معنای زندگی هم می‌بینیم که از پوچ‌گرایی تحت عنوان بدبینی (Pessimism) یاد میشود مثلاً در پاراگراف اول قسمت چهارم مدخل استنفورد درباره معنای زندگی. ولی به نظر می‌رسد این دو، دو تلقی از بی‌معنایی باشند. چرا که نیگل بحث را در ساحت معرفت‌شناختی نگه می‌دارد و کمتر حکم متافیزیکی می‌کند. در حالی که اکثر پوچ‌گرایان حکم متافیزیکی می‌کنند. یعنی به نظر می‌رسد پوچ‌گرایی حکمی متافیزیکی است در حالی که عبث‌گرایی نیگل حکمی معرفت‌شناختی یا حتی لادری‌گرایانه است. زیرا از قابل شک و تردید بودن زندگی سخن می‌گوید و این تفسیر لادری‌گرایانه با راه حل آبرونیک نیگل هم تناسب بیشتری دارد. هرچند می‌توان گفت این بحث در دایره پوچ‌گرایی هستی‌شناختی و پوچ‌گرایی معرفت‌شناختی قرار می‌گیرد و نهایتاً هر دو پوچ‌گرایی هستند.

از طرف دیگر اگر فرض کنیم عبث‌گرایی نیگل همان پوچ‌گرایی است، در آن صورت با چالش دیدگاه ذهنی مواجه هستیم. چون از دیدگاه ذهنی، زندگی معنادار است. در حالی که در پوچ‌گرایی تفکیکی بین دیدگاه ذهنی و عینی نمی‌شود و کمتر پوچ‌گرایی را می‌توان پیدا کرد که زندگی را از منظر ذهنی بامعنا بداند. هر چند نمی‌خواهیم بگوییم که این تفکیک مستدل است. لذا این دو مفهوم یعنی پوچ‌گرایی و عبث‌گرایی، درهم تنیده‌اند. رویکرد این مقاله، خوانش عبث‌گرایانه از نیگل و نقادی او از این نظرگاه است. لذا از منظر چهار فیلسوف معاصر یعنی (استیون لوپر، دانکن پریچارد، جوئل فاینبرگ، استفان اوکانر) دیدگاه نیگل را نقد و بررسی نموده و در انتها از چند منظر متفاوت نیز به مواجهه نقادانه با نیگل می‌پردازیم.

تحلیل مفاهیم «معنا»، «بی‌معنایی» و «زندگی»

نیگل، معنای زندگی را در نوشته‌های خود به یک معنا بکار نمی‌برد و به تناسب بحث و مثال‌ها، آنجایی که نظر دیگران را مطرح می‌کند از مفاهیم «ارزش و اهمیت»، «نقش و کارکرد» و «هدف و غایت» زندگی استفاده کرده و آنجایی که نظر خودش را بیان می‌کند بیشتر از مفاهیم «دلیل» و «توجیه» همچنین «قابل شک و تردید بودن»، «غیرقابل توجیه بودن»، «تصادفی بودن» و «جدی نبودن» زندگی استفاده می‌کند. در باب مفهوم «زندگی»، نیگل آن را یا به معنای زندگی فردی هر شخص یعنی فاصله تولد تا مرگ یا به معنای فعالیت‌های درون زندگی بکار می‌برد. حال اگر بتوانیم از چیستی معنای زندگی سخن بگوییم، معنای زندگی یا درون زندگی (Meaning in Life) است یا در پایان و بیرون از زندگی (Meaning of Life) است.

در حالت اول معناداری، خود فرایند زندگی مدنظر است و در حالت دوم، دلیل وجود، نقطه پایان یا چیزی خارج از فرایند زندگی به عنوان معنای زندگی لحاظ می‌شود. نکته دیگر این است که بنابر تقسیم‌بندی علل چهارگانه ارسطویی، منظور از چیستی معنای

زندگی، بیشتر از اینکه مربوط به چیستی و چگونگی باشد، مربوط به چرایی وجود یک چیز یا یک فرایند است و بیشتر از اینکه مربوط به علت فاعلی یا مادی زندگی باشد، مربوط به علت غایی زندگی است. (Cottingham, 2003, 9)

نیگل و پوچ بودن زندگی:

نیگل در ابتدای مقاله پوچی، می‌گوید:

«بیشتر مردم، گاهی اوقات احساس می‌کنند زندگی عبث است و برخی از مردم، همواره احساس پوچی می‌کنند، اما معمولاً دلایلی که برای دفاع از این اعتقاد اقامه می‌کنند، به‌وضوح ناکافی است.» (Nagel, 1971, 717)

در اینجا نیگل، پوچی زندگی را یک باور حسی می‌داند، چرا که در جمله اول و دوم از آن تحت عنوان احساس و در جمله سوم از آن تحت عنوان اعتقاد نام می‌برد. از نظر نیگل ما اینجا با یک احساسی روبرو هستیم که نمی‌توانیم دلیل یا دلایلی محکم‌پسند برای آن اقامه کنیم. به بیان دیگر، ما احساس می‌کنیم زندگی پوچ است اما نمی‌توانیم بگوییم، چرا احساس پوچی می‌کنیم.

در ادامه، نیگل، دلایلی را که برای تبیین احساس پوچی آورده شده، در قالب چند مثال صورت بندی می‌کند؛ ولی در نهایت آنها را دلایلی کافی و قانع‌کننده در جهت اثبات مدعا، یعنی پوچی زندگی نمی‌داند. از نظر نیگل، زندگی بی‌معنا و عبث است، به دلیل اینکه زندگی از منظر عینی به طور اجتناب‌ناپذیری قابل شک و تردید، غیر قابل توجیه، تصادفی و غیر جدی است.

استدلال نیگل درباره عبث‌بودن زندگی:

از نظر کامو، پوچی حاصل تضاد بین خواست انسان و واقعیتی است که به این خواست بی‌اعتنا است. یعنی اگر دنیا یک جور دیگر بود و مطابق با خواست ما بود، زندگی پوچ نبود.

اما از نظر نیگل:

«به نظر می‌رسد هیچ دنیای قابل‌تصور و وجود ندارد که نتوان درباره آن تردید کرد ... پوچی وضع ما، نه ناشی از تضاد بین آرمان‌ها و دنیا بلکه ناشی از تضادی در درون خودمان است.» (Ibid, 722)

این تضاد حاصل خودآگاهی انسان و توانایی فراروی انسان از خود است. نیگل در مقاله پوچی، از این تضاد تحت عنوان تفاوت (Discrepancy) یاد می‌کند. تفاوت دو دیدگاه در انسان که یک دیدگاه، دیدگاه از پایین، از درون (زندگی)، ذهنی (Subjective)، اول شخص و دیدگاه عادی و زندگی روزمره است که از این دیدگاه زندگی به طور اجتناب‌ناپذیری غیر قابل شک و تردید، موجه، جدی و ارزشمندترین چیز است. دیدگاه دیگر، دیدگاه از بالا، از بیرون (زندگی)، عینی (Objective)، سوم شخص و دیدگاه علمی و از منظر ابدیت است که از این دیدگاه، ارزش زندگی به طور اجتناب‌ناپذیری قابل شک و تردید، توجیه‌ناپذیر، تصادفی و غیر جدی است.

دیدگاه ذهنی و زندگی درونی:

مطابق نظر نیگل، زندگی درونی به طور اجتناب‌ناپذیری جدی است و ما نمی‌توانیم آن را جدی نگیریم:

«ما خود را جدی می‌گیریم، خواه زندگی خود را به صورتی جدی پی بگیریم یا نه، و خواه اساساً علاقه‌ای به لذت، شهرت، فضایل، تجملات، پیروزی، زیبایی، عدالت، معرفت، نجات، یا صرف بقاء داشته باشیم یا نه... زندگی انسان‌ها سرشار از تلاش‌ها، برنامه‌ها حسابگری‌ها، توفیق‌ها و شکست‌ها است. ما زندگی خود را با درجات متفاوتی که در تنبلی و تحرک داریم، دنبال می‌کنیم.» (Ibid, 719)

از نظر نیگل، زندگی درونی یک زندگی غریزی و ناخودآگاه نیست، بلکه با تامل و اولویت‌بندی و انتخاب همراه است. او می‌گوید: انسان‌ها صرفاً از روی سائق و غریزه کارهای‌شان را انجام نمی‌دهند. آنها حساب‌شده عمل می‌کنند، تأمل می‌کنند، عواقب کار را می‌سنجند، از خود می‌پرسند که آیا کاری که انجام می‌دهند ارزشمند است یا نه... زندگی آنها سرشار از گزینش‌های خاص است... گذران زندگی انسانی یک شغل ۲۴ ساعته و تمام وقت است که هر کسی ده‌ها سال توجه شدیدی را صرف آن می‌کند (Ibid, 719-20).

دیدگاه عینی و زندگی:

مورچه‌ها، زنبورها، موش‌ها و بقیه حیوانات احساس عبث‌بودن نمی‌کنند، زیرا نمی‌توانند از بیرون به خودشان نگاه کنند اما انسان‌ها احساس عبث‌بودن می‌کنند زیرا می‌توانند از بیرون به خودشان نگاه کنند و گریزناپذیری زندگی، و در عین حال جدی و مضحک بودن، و امکانی بودن (Contingency) زندگی خود را درک کنند.

انسان‌ها این قابلیت خاص را دارند که به عقب برگشته و به خود و به زندگی‌ایی که بدان مقید بوده‌اند با آن حیرت بی‌طرفانه‌ای که از نگاه به یک مورچه که تقلاً می‌کند از یک کپه شن بالا برود، حاصل می‌شود، بنگرند. آنها می‌توانند بدون اینکه این خیال باطل را در ذهن پیورند که قادرند از وضع کاملاً خاص و منحصر به فردشان بگریزند، در لفافه ابدیت بدان نظر کنند - این نظر جدی و در عین حال مضحک است ... ما خویشتن را از بیرون می‌نگریم، و ممکن و خاص بودن طلب‌ها و اهداف ما روشن می‌شود. (Ibid, 720)

بنابراین همانطوری که والتر ویت می‌گوید:

«اهداف و غایات ما، از دیدگاه بیرونی، به نظر تصادفی و اتفاقی هستند، آنها در پایان آنقدر کوچک و بی‌اهمیت هستند که شخص حیرت می‌کند، که چرا ما این همه انرژی صرف بدست آوردن این اهدافمان می‌کنیم.» (Viet, 2018, 221)

ادعای فوق مشابه آن چیزی است که سارتر می‌گوید: ما از تصادفی بودن (Contingency) خودمان، وابستگی‌مان به چیزی غیر از خودمان، و اینکه بنیاد هستی خویش نیستیم، احساس ناخوشنودی می‌کنیم... ما بر خود همچون واقعیتی توجیه‌ناپذیر آشکار می‌گردیم (Sartre, 1956, 80).

به باور پریچارد، مسئله این است که به نظر می‌رسد، هیچ چیزی به عنوان ارزش زیربنایی زندگی وجود ندارد:

از نظر نیگل معنای زندگی، اساساً مسئله ارزش است. یعنی آن چه ما به دنبال آن هستیم زیربنای اصلی بنیادی - ترین ارزش‌هایی است که زندگی‌هایمان را می‌سازند. زیرا تنها در این صورت است که زندگی‌هایمان مستحق

جدیتی هستند که ما به آنها اختصاص می‌دهیم. اگر این ارزش‌ها در واقع صرفاً دلبخواهانه هستند و واقعا به طور ذاتی ارزش ندارند در این صورت زندگی شخص، خالی از معنایی که ما به آن نسبت می‌دهیم، است. مسئله این است که ما تشخیص می‌دهیم، از منظری جدا (آزاد و فارغ‌البال)، که هیچ چیزی زیربنای این ارزش‌ها وجود ندارد و از این واقعیت است که عبث بودن ناشی می‌شود. (Prichard, 2010, 6)

تضاد و تلاقی دو دیدگاه ذهنی و عینی

اگر معنایی فلسفی برای پوچی وجود داشته باشد این معنا باید ناشی از ادراک امری کلی باشد - جنبه‌ای که در آن، ادعا و واقعیت، ناگزیر برای همه ما، با یکدیگر تصادم دارند. این حالت وقتی پیش می‌آید که تفاوت و تضاد بین جدی‌بودنی که در زندگی داریم و این که هر چیزی را که درباره آن جدی هستیم، امری تصادفی و در معرض شک است، را درک کنیم. (Nagel, 1971, 718) پوچی فلسفی حاصل درک تفاوت جدیت زندگی از یک طرف و عدم جدیت زندگی از طرف دیگر است. به بیان بهتر، دو دیدگاه گریزناپذیر در درون ما با یکدیگر در تضادند و این باعث پوچ بودن زندگی می‌شود.

همانطوری که ملاحظه شد در دیدگاه نیگل، اولاً، آنچه باعث پوچی می‌شود تضاد بین خواست ما و واقعیت نیست، بلکه درک تضاد بین دو دیدگاه در درون ما است، و ثانیاً، هیچ‌کدام از این دو دیدگاه به تنهایی باعث احساس پوچی نمی‌شود، بلکه پوچی حاصل درک تلاقی این دو دیدگاه است.

از نظر نیگل، تمایز بین دیدگاه‌های ذهنی و عینی، مسئله درجه تفاوت است و یک طیف وسیع را شامل می‌شود. یک دیدگاه از یک شکل دیگر تفکر عینی‌تر است، اگر که آن (دیدگاه) اتکاء کمتری به ساختار فردی و موضع افراد در جهان، یا بر اساس شخصیت نوع خاص آن موجودی که آنگونه است، داشته باشد... یک دیدگاه (از یک فرد) که در مقایسه با دیدگاه شخصی همان فرد، عینی است، ممکن است در مقایسه با یک دیدگاه نظری هنوز دورتر، ذهنی باشد. دیدگاه اخلاقی، از زندگی خصوصی عینی‌تر است، اما نسبت به دیدگاه فیزیک عینیت کمتری دارد (Nagel, 1986, 5)

بیان فوق به این معنا است که دو دیدگاه درونی و بیرونی در اصل مبتنی بر یک طیفی از دیدگاه‌ها است که ذومراتب است و به اصطلاح، تشکیکی است.

مشابهت احساس پوچی و شکاکیت معرفت‌شناختی

ادراک فلسفی پوچی، شبیه به شکاکیت معرفت‌شناختی است. مثلاً همان‌طوری که من با استناد به یقین حسی می‌دانم که بر روی زمین ایستاده‌ام، در عین اینکه هیچ دلیل کافی ندارم که خواب نمی‌بینم، همانطور هم، یک نوع جدیت و باور تردیدناپذیری به زندگی روزمره و معناداری آن دارم، در عین اینکه هیچ دلیل کافی ندارم که نگاه از بالا وجود ندارد، و زندگی تصادفی و جدی نیست. البته همان‌طور که نیگل می‌گوید:

«نگاه از بالا باعث نمی‌شود که ما از زندگی روزمره خودمان دست بشوییم، اما یک طعم و چاشنی خاصی به زندگی می‌دهد، یک عدم جدیت و طنز. البته این طنز، احساس پوچی را از بین نمی‌برد.» (Nagel, 1971,

در نهایت نیگل در آخرین پاراگراف کتاب «این‌ها همه یعنی چه؟» می‌گوید:

اگر زندگی‌مان به مثابه یک کل، به نظر، بی‌اهمیت، است، در این صورت، بخشی از ما ناراضی است، آن بخشی که همواره از روی شانه‌هایمان، در حال نگاه کردن به آن چیزی است که داریم انجام می‌دهیم... اگر زندگی واقعی و جدی نیست، و گور هدف آن است، شاید این خنده‌دار باشد تا اینقدر خودمان را جدی بگیریم، شاید ما فقط باید با این چرند بودن بسازیم. زندگی ممکن است نه تنها بی‌معنا بلکه بی‌منطق، نامعقول (عبث) باشد. (Nagel, 1987, 49)

بررسی انتقادی رویکرد نیگل به معنای زندگی:

تحلیل مفهوم عبث

اولین جایی که نیگل منظور مختار خود را از عبث بیان می‌کند در بند دوم مقاله عبث است: اجتناب‌ناپذیری جدی بودن از یک حیث و اجتناب‌ناپذیری شک و تردید از حیث دیگر. (Nagel, 1971, 719) و در ادامه این بند از لفظ «جدی» و «خنده‌دار و مضحک» استفاده می‌کند. استیون لوپر^۱ در مقاله عبث بودن زندگی، معانی ممکن «عبث بودن» را توضیح می‌دهد. وی می‌گوید: معنای صفت عبث، شامل، مسخره (ridiculous)، ناجور (incongruous) و بی‌معنا (meaningless) است. دو مورد اول این سه اصطلاح، به طور نسبی روشن است. در حالی که سومی به توضیح بیشتری نیاز دارد. چیزها ممکن است به سه معنی، بی‌معنی باشند. آنها ممکن است غیر قابل فهم (غیر منطقی) (senseless)، بی‌بهره (pointless) یا بی‌ثمر (futile) باشند. بی‌منطق یعنی اینکه غیر قابل درک باشد، یا مطابق با یک نظم معقول نباشد. همان طوری که برای مثال، موقعی که، فعالیت‌های ما مطابق با یک الگوی هدفمند نباشد، اتفاق می‌افتد. یک چیزی بی‌ثمر است، موقعی آن چیز یک هدف دارد که در رسیدن به آن هدف، شکست می‌خورد. همان طوری که موقعی که ما قصد داریم بر خلاف جریان در هم کوبنده آب رودخانه شنا کنیم، شکست می‌خوریم. (Luper, 1992, 14-15)

در اینجا عبث به پنج معنا بکار می‌رود: ۱- مسخره ۲- ناجور ۳- غیر قابل فهم ۴- بی‌هدف ۵- بی‌ثمر. به نظر می‌رسد، برای اینکه یک چیز عبث باشد یکی از این پنج مورد کافی است، اما برای اینکه یک چیز بی‌ارزش باشد باید شامل همه این پنج مورد باشد.

«یک چیزی که عبث است به این معنا نیست که بی‌ارزش است. این طبیعی است که فکر کنیم که عبث به معنای بی‌ارزش است، چون ارتباط نزدیکی بین بی‌معنایی و بی‌ارزشی وجود دارد. اما من شک دارم که این ارتباط، عبارت از این باشد که فعالیت‌ها به هر معنایی بی‌ارزش باشند. برای اینکه یک چیز، کاملاً بی‌ارزش باشد، آن چیز باید به‌طور یکجا مسخره، بی‌هدف و بی‌ثمر باشد.» (Ibid, 15)

1. steven Luper

استیون لوپر، فیلسوف تحلیلی و آمریکایی، متولد سال ۱۹۵۶ در آمریکا است. او دکتری فلسفه را از دانشگاه هاوارد در سال ۱۹۸۲ دریافت کرد و در حال حاضر استاد فلسفه در دانشگاه ترینییتی است و در حوزه‌های معرفت‌شناسی، فلسفه اخلاق، متافیزیک، فلسفه مرگ و معنای زندگی تدریس می‌کند. کتاب فلسفه مرگ او به فارسی ترجمه شده است.

لوپر می‌خواهد بگوید که عبث و بی‌ارزش پیوند تنگاتنگی با هم دیگر دارند اما این مستلزم این نیست که هر امر عبثی، بی‌ارزش باشد. به بیان دیگر، رابطه این دو عموم و خصوص مطلق است، یعنی بی‌ارزش اعم از عبث است، و عبث اخص از بی‌ارزش است. هر عبثی بی‌ارزش نیست ولی هر بی‌ارزشی عبث است. از نظر لوپر، یک زندگی که نه منطبق دارد، نه ثمر دارد و نه هدف دارد، بی‌ارزش است و ارزش زیستن ندارد. یعنی زندگی وقتی بی‌ارزش است که فاقد همه موارد فوق باشد.

از طرف دیگر، در یک تقسیم‌بندی رایج، وقتی از معنای زندگی صحبت می‌شود، معنا بر سه چیز دلالت می‌کند: (ارزش و اهمیت، نقش و کارکرد، هدف و غایت). بر مبنای تقسیم پنج‌گانه لوپر و تقسیم سه‌گانه رایج، اینگونه به نظر می‌رسد که منظور نیگل از عبث، شامل سه گزینه اول تقسیم‌بندی لوپر می‌شود اما هیچ‌کدام از موارد تقسیم سه‌گانه رایج را در بر نمی‌گیرد؛ یعنی وقتی نیگل از «عبث» استفاده می‌کند، منظور او سه چیز است: (مسخره و خنده‌دار، ناجور، غیرقابل فهم یعنی غیر قابل توجیه، بی‌منطق و نامعقول). البته، در واقع و مطابق با دیدگاه نیگل، هیچ‌کدام از موارد فوق به تنهایی باعث عبث‌بودن زندگی نمی‌شود، بلکه عبث‌بودن زندگی یک وضعیت است که حاصل تفاوت دیدگاه ذهنی و دیدگاه عینی است و بنابراین، دو طرف دارد: یعنی، زندگی از یک طرف، از منظر ذهنی جدی، هم‌جور و موجه است ولی از طرف دیگر، از یک منظر عینی، غیرجدی، ناهم‌جور و غیر موجه است. ما با یک وضعیت متعارض مواجه هستیم که از یک طرف به‌طور اجتناب‌ناپذیری جدی هستیم و نمی‌توانیم جدی نباشیم، و از طرف دیگر به‌طور اجتناب‌ناپذیری نمی‌توانیم جدی باشیم.

با توجه به معنای ممکن عبث، و با توجه به کاربرد تقریباً تمامی این معانی به جای عبث، توسط نیگل، به نظر می‌رسد، زندگی نه تنها عبث بلکه بی‌ارزش است. زیرا نیگل، عبث را هم به معنای بی‌اهمیت بکار گرفته که تلویحاً همان معنای بی‌ارزش را تداعی می‌کند، هم به معنای بی‌هدف و غیرقابل توجیه و هم به معنای بی‌منطق و غیرقابل فهم بکار گرفته است. اما از نظر نیگل، زندگی هم اهمیت دارد و هم اهمیت ندارد، هم نقش و کارکردی را می‌توان برای آن تصور کرد و هم نه، هم هدف دارد هم ندارد. زیرا از منظر ذهنی، زندگی من نه تنها مهم است و اهمیت دارد بلکه مهم‌ترین چیز است، اما از منظر عینی، زندگی هیچ اهمیتی ندارد.

نقد اجتناب‌ناپذیری عبث‌بودن:

لوپر ضروری بودن عبث‌بودن را مورد انکار قرار می‌دهد و می‌گوید:

«در مقاله عبث نیگل ادعا می‌کند که موجودات انسانی خودآگاه، ضرورتاً عبث هستند. به طوری که، برای اینکه از عبث بودن اجتناب کنیم، در حالی که هنوز انسان باقی بمانیم، ما باید خودآگاهی مان را متوقف کنیم... بنابراین، تشخیص نیگل، غلط است، و در اجتناب‌ناپذیری عبث‌بودن مان مبالغه کرده است.» (Ibid, 1)

درحالی که، از نظر لوپر، زندگی ضرورتاً عبث نیست، و ما تا حدی می‌توانیم عبث‌بودن را به طور مناسبی با طراحی مجدد طرح‌های مان و حالات توجیه‌مان، حذف کنیم. (Ibid, 1)

به باور لوپر، از نظر نیگل در مقاله عبث و نمایی/از ناکجا، «موجودات انسانی ضرورتاً عبث هستند.» درحالی که هم در مقاله عبث و هم در نمایی/از ناکجا، نیگل دقیقاً از عبارت «موجودات انسانی ضرورتاً عبث هستند» استفاده نکرده است. نیگل در این دو متن، بیشتر از واژه «مردم» به جای «موجودات انسانی»، و از واژه «اغلب» و «دائماً» و «به‌طور اجتناب‌ناپذیری» به

جای «ضرورتاً» و از واژه «احساس عبث‌بودن» به جای «عبث» استفاده می‌کند، و اتفاقاً اینجا این لوپر است که مبالغه می‌کند و در نتیجه انتقاد لوپر وارد نیست.

عبث بودن حاصل تلاقی دو دیدگاه در یک دیدگاه به طور همزمان است، بنابراین اگر برداشت لوپر از «ضرورتاً» این باشد که ما موجودات انسانی خودآگاه همواره و در همه حال عبث هستیم، حرف او نادرست است. ولی اگر منظور او این باشد که ما انسان‌ها بواسطه این که خودآگاهی جزء ذات ما است، امکان این را داریم که احساس عبث‌بودن بکنیم، حرف او درست است. زیرا به نظر می‌رسد، فقط در صورتی موجودات انسانی خودآگاه ضرورتاً عبث هستند که خودآگاهی فقط جزء ذات آنها نباشد بلکه خودآگاهی تمام ذات آنها باشد. بنابراین، منظور نیگل این نیست که ما موجودات انسانی ضرورتاً عبث هستیم بلکه منظور نیگل این است که ما انسان‌ها به طور اجتناب‌ناپذیری احساس عبث‌بودن می‌کنیم. و از اینکه ما گهگاهی یا اغلب اوقات به طور اجتناب‌ناپذیری احساس عبث‌بودن می‌کنیم، نتیجه نمی‌شود که ما ضرورتاً عبث هستیم.

استدلال تجربه خاص:

از نظر اوکانر (Stephen O'Connor)، شک و تردید اجتناب‌ناپذیر نیست، او در استدلالی تحت عنوان، «استدلال تجربه خاص به عقب برگشتن و نگاه از ابدیت و اجتناب‌ناپذیری شک»، اجتناب‌ناپذیری شک را مورد نقد قرار می‌دهد. مطابق با تفسیر اوکانر، نیگل دلایل خوبی برای اینکه ما فکر کنیم شک و تردید، اجتناب‌ناپذیر است در اختیار ما قرار نمی‌دهد. برخی از مردم اصلاً چنین تجربه‌ای ندارند، بنابراین نمی‌توان گفت همه انسان‌ها چنین تجربه‌ای دارند. در نتیجه شک و تردید در باب آنچه اصلتاً مهم است، غیر قابل اجتناب نیست ... اولاً، شک اجتناب‌ناپذیر نیست، هرچند شاید بعضی انسان‌ها تمایل بیشتری به شک و تردید داشته باشند. دوماً، هیچ استدلالی از طرف نیگل وجود ندارد که چرا ما باید فکر کنیم که این منظر بی‌طرف، دارای نوعی از اولویت است. (O'Connor, 2007, 26-27) در اینجا، اوکانر، دو دلیل می‌آورد که نشان دهد که استدلال تجربه خاص، ناموجه است.

دلیل اول:

همه انسان‌ها، به طور اجتناب‌ناپذیری، تجربه شک و تردید درباره آنچه اصلتاً مهم است را ندارند، در نتیجه، شک اجتناب‌ناپذیر نیست.

نقد دلیل اول:

به نظر می‌رسد، وقتی نیگل از اجتناب‌ناپذیری شک و تردید صحبت می‌کند، منظور او این نیست که همه انسان‌ها در همه حال درباره آنچه اصلتاً مهم است شک و تردید دارند، بلکه منظور او این است که همه انسان‌ها امکان این تجربه شک و تردید از منظر عینی را دارند. و اینکه برخی از مردم چنین تجربه‌ای ندارند، نافی امکان این تجربه نیست.

دلیل دوم:

نیگل استدلالی برای اولویت دیدگاه عینی بر دیدگاه ذهنی اقامه نکرده است.

نقد دلیل دوم:

وقتی نیگل از دیدگاه عینی صحبت می‌کند، آن‌را نسبت به دیدگاه ذهنی اولویت نمی‌دهد، و اوکانر هم برای ادعای خود مستندی ارائه نکرده است.

نقد غیرقابل توجیه بودن زندگی:

پریچارد در مقاله «عبث، اضطراب و معنای زندگی» در نقد غیرقابل توجیه بودن زندگی می‌گوید:

نیگل یک مسئله معرفت‌شناسی را با یک مسئله متافیزیکی خلط می‌کند. این که چگونه شخص می‌تواند یک تضمین ذهنی برای معناداری زندگی بدست آورد یک مسئله معرفت‌شناختی است، و این که آیا زندگی شخص معنادار است؟ یک مسئله متافیزیکی است. نظرات نیگل در نهایت این را ثابت می‌کند که شخص ضرورتاً فاقد یک تضمین ذهنی است. (Pritchard, 2010, 1)

اشکال فوق در صورتی وارد است که نیگل ادعایی متافیزیکی کرده باشد تحت این عنوان که زندگی بی‌معنا است، اما نیگل صراحتاً نمی‌گوید زندگی بی‌معنا است بلکه ادعایی معرفت‌شناختی می‌کند و می‌گوید، زندگی و معنای زندگی قابل شک و تردید است.

از نظر پریچارد، صرف شک‌پذیری کافی نیست تا نشان دهیم که ما فاقد یک مبنای معرفتی هستیم تا باور کنیم که ارزش‌ها و اهداف اساسی زندگی‌های ما، دارای ارزش‌هایی هستند.

«این واقعیت که یک شخص می‌تواند، به‌طور معقولی، ارزش‌هایی یک چیزی را به پرسش بگیرد، به خودی‌خود مستلزم این نیست که شخص فاقد دلایل خوبی برای ارزشمندی آن چیز است. بنابراین اینکه شخص می‌تواند هر دلیلی را که در دفاع از یک باور آورده می‌شود، مورد سوال قرار دهد، به‌خودی‌خود مستلزم این نیست که این باور بی‌مبنا و بی‌دلیل است.» (Ibid, 13)

در پاسخ به پریچارد می‌توان گفت که، مسئله این نیست که یک باور مبنا دارد یا ندارد، حتی مسلم است که برای ارزشمندی بسیاری از باورها می‌توان، دلایل خوبی اقامه کرد، بلکه مسئله این است که حتی بسیاری از این دلایل خوب هم، یا دلخواهانه هستند یا توجیه آنها به تسلسل می‌انجامد.

در نهایت، از نظر پریچارد، برخلاف نیگل، امکان دیدگاه آزاد و فارغ‌البالی که او توصیف می‌کند، کافی نیست تا ما را قانع کند که عبث‌گرایی درست است. زیرا این تز، در واقع، وابسته به مسائل اساسی بیشتری نظیر وجود و ماهیت ارزش‌هایی است. (Ibid, 13) به نظر می‌رسد منظور پریچارد از دیدگاه آزاد و فارغ‌البالی، دیدگاهی است که از زندگی جدا و مستقل و بی‌طرفانه است، در نتیجه صرف امکان آن منجر به عبث‌گرایی نمی‌شود.

اوکانر می‌گوید، استدلال معرفت‌شناختی یعنی توجیه‌ناپذیری زندگی، استدلال مرکزی نیگل برای نشان دادن اجتناب‌ناپذیری شک است. مطابق دیدگاه اوکانر، وقتی دوستان من از من سوال می‌کنند که چرا نوشتن رساله برای من مهم است، من می‌توانم بگویم چون از این طریق احتمالاً می‌توانم به تدریس فلسفه پردازم. در ادامه پرسش‌های بیشتر دوستان و اطرافیان من دو راه

دارم: (بر روی حرفم بمانم و بگویم، چون تدریس فلسفه برای من مهم است) یا (تا بی‌نهایت، به توجیه اهمیت رساله ادامه بدهم). اگر به پاسخ اول بپردازیم، ما اعتقاد داریم که تدریس فلسفه مهم است چون مهم است یعنی ما در یک جایی می‌ایستیم و دلبخواهانه آن را مهم و ارزشمند تلقی می‌کنیم. یعنی ما هیچ دلیل موجهی برای ارزش‌گذاری چیزهایی که ارزش‌مند می‌دانیم، نداریم. بنابراین اگر ما، استدلال معرفت‌شناختی نیگل را بپذیریم، هیچ توجیه معقولی برای هیچ چیز نداریم. (O'Connor, 2007, 28)

از نظر اوکانر، ابتدا به نظر می‌رسد که استدلال معرفت‌شناختی، صرفاً مربوط به ارزش‌ها است، در حالی که این استدلال هر توجیهی را شامل می‌شود و به احاله به محال می‌انجامد و حتی شامل خودش می‌شود. به عبارت دیگر، بنابر استدلال معرفت‌شناختی، هیچ توجیه غیر دلبخواهانه‌ای وجود ندارد و به بیان بهتر، هر توجیهی دلبخواهانه است و چون دلبخواهانه است در اصل توجیه نیست. منظور اوکانر این است که، اگر هیچ چیز را نمی‌توان توجیه کرد، در این صورت، این را هم نمی‌توان توجیه کرد که هیچ چیز را نمی‌توان توجیه کرد.

نقد جدیت‌ناپذیری و عبث‌بودن زندگی:

از نظر لوپر، دیدن خودمان به طور عینی، به مثابه یک حباب آلی (اندام وار) فوق‌العاده موقتی در سوپ کیهانی، باعث یک رویکرد تقریباً بی‌تفاوت می‌شود. اگر ما، درباره خودمان به مثابه حباب‌های کوچکی که خیلی زودتر از اینکه شکل بگیرند، می‌ترکند، فکر کنیم، خیلی سخت است که خودمان را جدی بگیریم، همانطوری که خودمان را از نگاه ذهنی جدی می‌گیریم. (Luper, 1992, 2) ما وقتی از بالا به خودمان نگاه می‌کنیم، احساس حقارت می‌کنیم و نمی‌توانیم خودمان را جدی بگیریم. یا به بیانی دیگر ما انگیزه‌ای برای جدی گرفتن خودمان نداریم و ناتوان از جدی گرفتن خودمان هستیم. با وجود این، اندازه و طول عمر ما، واقعا نمی‌تواند ما را عبث کند. زیرا اگر ما خودمان را به مثابه مخلوقات کوچک عبث، تصور کنیم، آیا افزایش زیادی در اندازه ما به سادگی باعث می‌شود که ما خودمان را به مثابه مخلوقات عبث غول‌آسا تصور کنیم؟ (Ibid, 2)

اگر ما مخلوقات کوچک عبث باشیم، و به مخلوقات بزرگ و غول‌آسای عبث تبدیل شویم، باز هم عبث هستیم. اما انتقادی که به این گفته لوپر وارد است این است که این درست است که احساس عبث‌بودن مستقیماً از کوچکی بیش از اندازه ما ناشی نمی‌شود و ناچیزی زمانی و مکانی ما دلیل بر عبث‌بودن زندگی نیست اما احساس ناچیزی و احساس تناهی همان احساس عبث‌بودن است یا حداقل زمینه و امکان شک و تردید را فراهم می‌کند زیرا اگر ما متناهی نبودیم یا احساس متناهی بودن نمی‌کردیم، به تبع آن احساس عبث‌بودن هم نمی‌کردیم.

مطابق دیدگاه لوپر، عبث‌بودنی که نیگل در ذهن دارد، یک عدم تجانس و ناهمسانی است بین آنچه که ما وانمود می‌کنیم که زندگی‌هایمان هستند و آنچه آنها (واقعا) هستند. از منظر نوعی ابدیت، ما فاقد هر دلیلی هستیم تا فکر کنیم که اصلاً چیزی اهمیت دارد. تحت نوعی ابدیت، ما می‌توانیم ببینیم که سیستم توجیه ما غیر قابل توجیه است و به این دلیل، هر چیزی که ما تمایل داریم تا جدی بگیریم، مشکوک است ... با وجود این که ما نمی‌توانیم زندگی را جدی بگیریم و در پرتو ابدیت، ما هیچ دلیلی نداریم تا کارها را انجام دهیم یا اموراتمان را با اهمیت تلقی کنیم، در عین حال ما نمی‌توانیم از دیدگاهی که می‌گوید که، تعقیبات ما ارزش تلاش کردن دارند، اجتناب کنیم. (Ibid, 3-4)

لوپر در نقد عبث‌بودن زندگی در اینجا سه سوال مطرح می‌کند:

۱ - آیا نیگل می‌تواند، از لحاظ عینی، نشان دهد که زندگی‌هایمان بی‌ارزش هستند یا ارزش کمی دارند؟

۲- اگر او می‌تواند، آیا این نتیجه می‌شود که زندگی‌های ما عبث هستند؟

۳ - آیا نیگل می‌تواند نشان دهد که ما هیچ دلیلی نداریم که، خودمان را جدی بگیریم؟ (Ibid, 3-4)

در پاسخ سوال اول می‌توان گفت که نیگل به صراحت نمی‌گوید که زندگی‌های ما بی‌ارزش هستند بلکه می‌گوید که زندگی‌های ما مشکوک است. و در پاسخ به سوال دوم، می‌توان گفت که عبث بودن زندگی از بی‌ارزشی عینی نتیجه نمی‌شود بلکه از قابل شک و تردید بودن ارزش عینی زندگی حاصل می‌شود و در پاسخ سوال سوم باید گفت که از نظر نیگل، هر دلیلی دل‌بخوانه است و در اصل دلیل محسوب نمی‌شود.

لوپر می‌گوید، در اینجا، افراد ممکن است، اهمیت عینی نداشته باشند و این مسئله ای است که نیگل به روشنی از این تفکر که ارزش‌های عینی ممکن است اصلاً وجود نداشته باشند متمایز نمی‌کند. (Ibid, 4-5) در اینجا لوپر می‌خواهد بگوید این که افراد اهمیت عینی ندارند یک چیز است و اینکه ارزش‌های عینی وجود ندارند یک چیز دیگر است، زیرا به نظر می‌رسد، عدم اهمیت عینی افراد منجر به عبث بودن می‌شود، اما عدم وجود ارزشها به پوچ‌گرایی (Nihilism) می‌انجامد. به نظر می‌رسد انتقاد لوپر مبنی بر اینکه نیگل بحث هستی‌شناسی ارزش زندگی را از بحث معرفت‌شناسی ارزش زندگی به روشنی تفکیک نمی‌کند تا حدودی وارد است.

نقد ابطال‌ناپذیری عبث‌گرایی:

از نظر فاینبرگ (Joel Feinberg)، سوال اساسی از نیگل این است که اگر زندگی انسان، از یک منظر عینی، عبث است، در این صورت، انسان و جهان و زندگی انسان چگونه باید باشد تا زندگی انسان عبث و بی‌معنا نباشد، یا جهان باید چگونه باشد تا زندگی انسان معنادار باشد.

«موجود انسانی، به طور قابل درک، باید شبیه چه چیزی باشد، اگر آن موجود انسانی بخواید از این عبث بودن فرار کند؟ زیرا به جز اینکه ما بدانیم چه موقعیت متقابلی را رد می‌کنیم، ما نمی‌توانیم، مطمئن باشیم، یک حکم مفروض شامل چه چیزی می‌شود. اگر همه جهان‌های ممکن، بطور مساوی و ضرورتاً عبث هستند، نمی‌توان گفت موجود غیر عبث شبیه چه خواهد بود. این یک آزمون عقلانیت یک آموزه فلسفی است که در غیر محتمل - نشان دادن برخی حالات امور ممکن متقابل، موفق باشد.» (Feinberg, 2018, 154-155)

به نظر می‌رسد، نقد فوق تا حدودی وارد است و نیگل هیچ جهان ممکن را متصور نمی‌شود که در آن زندگی انسان یا موجودی شبیه انسان عبث نباشد.

تعارض بین خوب‌بودن زندگی و غیرقابل توجیه بودن زندگی

از نظر اوکانر، یک جنبه از ادعای نیگل مبنی بر غیرقابل اجتناب بودن شک و تردید، این است که ما به سادگی نمی‌توانیم بدانیم که آیا زندگی معنادار یا ارزشمند است یا نه ... بنابراین معنادار بودن یا ارزشمندی زندگی، اساساً غیر قابل توجیه است. و این ادعا

به نظر می‌رسد در تنش با این ادعای نیگل است که مرگ ما، برای ما بد است. زیرا آن، چیزی را که ارزشمند است، یعنی زندگی را پایان می‌دهد. بنابراین اگر نیگل درباره اجتناب‌ناپذیری شک برحق باشد، به نظر می‌رسد ما مجاز نیستیم تا درباره ارزشمند بودن زندگی هیچ ادعایی نکنیم. (O'Connor, 2007, 21)

صورت بندی نقد اوکانر بدین صورت است که:

۱ - ارزش‌مندی زندگی قابل شک و تردید است.

۲ - ارزش‌مندی زندگی غیرقابل توجیه است.

۳ - مرگ بد است، زیرا آن چیزی را که ارزش‌مند است یعنی زندگی را، پایان می‌دهد.

ادعای اوکانر این است که اگر زندگی به خاطر اینکه قابل شک و تردید است، غیر قابل توجیه است، نتیجه می‌شود که زندگی غیر قابل ارزش‌گذاری است. در این صورت، زندگی را به خاطر اینکه مرگ بد است، نمی‌توانیم، ارزشمند به حساب بیاوریم. به نظر می‌رسد در اینجا ما می‌توانیم به دفاع از نیگل در جهت رفع تعارض پرداخته و بگوییم، این تعارض ظاهری است و در واقع تعارضی وجود ندارد. راه‌حلهایی ممکن برای نشان دادن اینکه این تنش و تعارض ظاهری است بدین صورت است:

راه حل اول:

اینکه زندگی خوب است و مرگ بد است لزوماً دلیل بر ارزشمند بودن زندگی نیست. یعنی اینکه، خوب مرادف ارزشمند نیست. یعنی اینکه زندگی می‌تواند خوب باشد ولی ارزشمند نباشد.

نقد راه حل اول:

درست است که خوب و ارزشمند مرادف نیستند، ولی به نظر می‌رسد این دو مفهوم، عموم و خصوص مطلق هستند. یعنی هر مصداقی از خوبی ارزشمند است، هر چند هر مصداقی از ارزش، خوب نیست. یعنی اینکه خوب و بد، بالاخره از سنخ ارزش‌های اخلاقی هستند و ارزش‌های اخلاقی هم زیر مجموعه ارزش‌ها هستند.

راه حل دوم:

اینکه آنجایی که نیگل می‌گوید، زندگی خوب است، منظور این است که زندگی، از منظر ذهنی و اول شخص خوب است و آنجایی که می‌گوید، زندگی بی‌ارزش است یا ارزش‌مندی آن قابل شک و تردید است، از منظر عینی و سوم شخص، بی‌ارزش است یا ارزش‌مندی آن قابل شک و تردید است.

نقد راه حل دوم:

نیگل وقتی از خوب بودن زندگی و بد بودن مرگ سخن می‌گوید، زندگی را مقید به زندگی از منظر ذهنی و زندگی از منظر عینی نمی‌کند. اما وقتی از معنای زندگی سخن می‌گوید، زندگی را از منظر ذهنی ارزشمند تلقی می‌کند، ولی زندگی را از منظر عینی قابل شک و تردید و بی‌اهمیت تلقی می‌کند. بنابراین با این تفاسیر، به نظر می‌رسد، نقد اوکانر وارد است یعنی حداقل یک تنش بین خوب بودن زندگی و غیر قابل توجیه بودن زندگی وجود دارد.

تناهی وجودی

استدلال نیگل بر این بنا شده است که احساس پوچی، حاصل برخورداری از دیدگاه عینی و توانایی خودفراروی ما از خودمان است. این استدلال، ناقص است زیرا می‌گوید آگاهی ما از تناهی باعث احساس پوچی می‌شود. استدلال مختار نیگل این است که آگاهی از غیر ضروری بودن و تصادفی بودن ما باعث احساس پوچی می‌شود. اینک نقد ما به نیگل این است که چرا تصادفی بودن باعث احساس پوچی در ما می‌شود، اما تناهی زمانی و مکانی باعث احساس پوچی در ما نمی‌شود. یعنی چه چیز تصادفی بودن را از تناهی زمانی و مکانی متمایز می‌کند که باعث می‌شود تصادفی بودن باعث احساس پوچی شود اما تناهی زمانی و مکانی باعث احساس پوچی نشود.

نیگل می‌گوید احساس تناهی زمانی و مکانی دلیل کافی برای احساس پوچی نیست یعنی احساس پوچی مستقیماً از احساس تناهی ناشی نمی‌شود. بلکه ناچیزی و تناهی زمانی و مکانی ما استعاره‌ای است که با استفاده از آن ما می‌توانیم به عقب برگشتن خودمان و قابل شک و تردید بودن خودمان را بیان کنیم و غیر ضروری بودن و امکانی و تصادفی بودن خودمان را درک کنیم. اما نقدی که به این گفته نیگل وارد است این است که احساس تناهی اگر به درستی درک شود خود احساس ممکن بودن است یعنی احساس تناهی، احساس ممکن بودن است و در نتیجه احساس تناهی زمانی و مکانی در اصل بیان احساس تناهی بنیادین وجود آدمی است که باعث احساس پوچی می‌شود و حتی شاید بتوان گفت احساس تناهی، احساس پوچی است یعنی پوچی درک تناهی خودمان است. به عبارت دیگر وقتی می‌گوییم احساس پوچی می‌کنیم در اصل، تناهی وجودی‌مان را درک می‌کنیم.

یعنی گویا نیگل این همه راه را طی میکند تا بگوید ما چون توانایی خودفراروی داریم و از دیدگاه عینی برخورداریم لذا از آنجا یعنی از منظر عینی ممکن بودن، عدم ضرورت خودمان را درک می‌کنیم و این باعث احساس عبث بودن می‌شود. در حالی که از منظری پیشامفهوم‌ی و با نوعی بی‌واسطگی و گونه‌ای علم حضوری ما از همان ابتدا خودمان را متناهی می‌یابیم و احساس تناهی می‌کنیم و این احساس تناهی همان احساس پوچی است. اما ظاهراً چون احساس پوچی بار منفی دارد ما نمی‌خواهیم آن را با احساس تناهی یکی بدانیم. در حالی که احساس پوچی اگر مورد ارزش‌گذاری منفی و مثبت قرار نگیرد همان احساس تناهی است که قبل از هر ارزش‌گذاری امری وجودی است که موجودیت متناهی و ممکن ما را بیان می‌کند و پایه‌ای ترین و ساده‌ترین احساس وجودی آدمی است. البته این رهیافت شاید به خاطر این است که نیگل چون بالاخره یک فیلسوف تحلیلی و معرفت‌شناس است این پوچی را از معبر علم حصولی دنبال می‌کند و نمی‌تواند یا نمی‌خواهد از طریق علم حضوری منظور خود را بیان کند.

استعاره دانستن مرگ؛ نابودی ابدی و اجتناب‌ناپذیری شک و تردید

مطابق دیدگاه نیگل، مرگ و نابودی ابدی زندگی دال بر بی‌معنایی زندگی نیست، بلکه مرگ، استعاره یا تمثیلی از ظرفیت‌مان برای تامل شکاکانه نسبت به زندگی است. اما تناهی بشری و مرگ استعاره نیستند. تناهی بشری که به بهترین شکل خود را در مرگ و میرایی ما نشان می‌دهد یکی از نقاط عطفی است که از آنجا ما با تمامیت وجود خودمان مواجه می‌شویم و عبث‌بودمان را نظاره می‌کنیم. از سوی دیگر گویا نیگل از پیش فرض گرفته که اراده آزاد غیرممکن است. در حالی که اگر قائل به اراده آزاد باشیم دیگر نمی‌توان از اجتناب‌ناپذیری شک و تردید سخن گفت.

معناداری و آبرونی

این پرسش را میتوان از نیگل، مطرح کرد که اگر زندگی بی معنا است، آیا آبرونی واقعا راه‌گشا است و شکل و دغدغه معنای زندگی را حل می‌کند و آیا این راه حل خود مبتنی بر قبول یک معنی برای زندگی نیست؟ البته ظاهراً این نقد در صورتی کاملاً وارد است که نیگل آن را برای افزایش معناداری زندگی پیشنهاد داده باشد. در حالی که به نظر می‌رسد نیگل آبرونی را به عنوان یک راهکار عملی پیش کشیده است. به نظر می‌رسد نیگل مانند کانت که بعد از اثبات ناتوانی عقل نظری به عقل عملی برای نجات دادن اخلاق متوسل می‌شود برای رفع مشکل پوچی، آبرونی را پیش می‌کشد؛ درواقع، آبرونی برای نیگل کارکردی مانند عقل عملی نزد کانت را دارد.

نکته دیگر اینکه زندگی روزمره که مبتنی بر غرایز، عادات و کارهای عادی مثل خوردن و خوابیدن و لذت بردن است معنادار است پس دیگر جایی برای بی‌معنایی نمی‌ماند. از سوی دیگر باتوجه به نظر هیوم میتوان گفت که طبیعت ما را به حال خود وا نگذاشته تا تصمیم بگیریم که فقط با عقل خودمان زندگی کنیم و این همان دیدگاه هیوم است که در کتابخانه، من روحانی، من جسمانی، و علیت را رد می‌کنم ولی وقتی از کتابخانه بیرون می‌آیم میبینم همه به من روحانی و من جسمانی اعتقاد دارند و راه می‌روند و کسی با توجه به قانون علیت تصمیم نمی‌گیرد. در کل میتوان گفت که طبیعت ما را به حال خود وا نگذاشته است زیرا اگر این طور بود ما به راحتی تصمیم می‌گرفتیم که دیگر نفس نکشیم یا خودمان را بکشیم و یا چشم‌هایمان را مقابل جسم خارجی که به سرعت در حال حرکت به طرف ماست نبندیم.

ابطال ناپذیری

فاینبرگ می‌گوید: موجود انسانی، به طور قابل درک، باید شبیه چه چیزی باشد، اگر آن موجود انسانی بخواهد از این عبث بودن فرار کند؟ زیرا به جز اینکه ما بدانیم چه موقعیت متقابلی را رد می‌کنیم، ما نمی‌توانیم، مطمئن باشیم، یک حکم مفروض شامل چه چیزی می‌شود. اگر همه جهان‌های ممکن، بطور مساوی و ضرورتاً عبث هستند، نمی‌توان گفت موجود غیر عبث شبیه چه خواهد بود. این یک آزمون عقلانیت یک آموزه فلسفی است که در غیر محتمل‌نشان دادن برخی حالات امور ممکن متقابل، موفق باشد (Feinberg, 2018, 154 – 155)

به نظر می‌رسد، نقد فوق تا حدودی وارد است و نیگل هیچ جهان ممکن را متصور نمی‌شود که در آن زندگی انسان یا موجودی شبیه انسان عبث نباشد. البته شاید ملاک ابطال ناپذیری که در مورد نظریه‌های علمی بکار می‌رود در باب نظریه‌های فلسفی قابل اطلاق نباشد زیرا به نظر می‌رسد نظریه‌های فلسفی مانند نظریه‌های علمی قابل ابطال نباشند. اما اصل نقد فاینبرگ درست است. یعنی ادعای اینکه زندگی بی‌معنا است، معناداری را از پیش فرض می‌گیرد. یعنی این ادعا که زندگی بی‌معنا است از پیش فرض می‌گیرد که جهان ممکن وجود دارد یا می‌تواند وجود داشته باشد یا باید وجود داشته باشد که در آن جهان و زندگی بامعنا است. البته نیگل منکر این است که جهان ممکن بتواند وجود داشته باشد که در آن زندگی بامعنا باشد. حال چون نیگل به صراحت همه جهان‌های ممکن را قابل شک و تردید می‌داند و به بیان خودش (هیچ جهان ممکن را نمی‌توان تصور کرد که نتوان درباره آن شک و تردید کرد) در اینجا چند راه وجود دارد:

پاسخ جدلی: اینکه متوسل به سولپسیسیسم شویم و بگوییم جهان من غیر قابل شک و تردید است.

پاسخ مستدل: اگر احساس پوچی و عبث بودن همانطوریکه خود نیگل می‌گوید مشابه شکاکیت معرفت‌شناختی است نیگل باید یک جهان ممکن را به ما نشان دهد که غیر قابل شک و تردید باشد. زیرا در شکاکیت معرفت‌شناختی شکاک دو جهان به ما نشان می‌دهد. الف- جهان خواب و ب- جهان بیداری. جهان خواب همین جهانی است که ما معرفت‌مان را در آن بدیهي می‌پنداریم. جهان بیداری جهان ممکن است که معرفت‌های جهان خواب را مشکوک جلوه می‌دهد. حال نقدی که به نیگل وارد است این است که اگر جهان فعلی بی‌معنا است، بی‌معنا بودن این جهان در مقابل یک جهان ممکن بامعنا، معنادار است. یعنی اگر زندگی بی‌معنا و پوچ است، این بی‌معنایی و پوچی وقتی ممکن است که جهان ممکن معنادار و غیر پوچی قابل تصور باشد. یعنی بی‌معنایی، بامعنایی را از پیش، فرض می‌گیرد. اما اگر نیگل بگوید که چنین جهان ممکن متصور نیست باید به او بگوییم حداقل از مقایسه مشکوک بودن زندگی با شکاکیت معرفت‌شناسی دست بردارد.

نتیجه‌گیری:

معنای زندگی مهم است، چون زندگی هر کسی، ارزشمندترین چیز برای او است. اما نیگل به ما می‌گوید که زندگی فقط از منظری درونی بامعنا و بااهمیت است، اما از منظری بیرونی، قابل شک و تردید، غیرقابل توجیه، غیرضروری، تصادفی و غیرجدی است. هیچ دلیلی وجود ندارد که چرا ما وجود داریم و تولد، زندگی و مرگ ما فاقد، دلیل، جهت و قصد و غایت است. بنابراین از یک طرف ما نمی‌توانیم زندگی را جدی بگیریم و از طرف دیگر، ما نمی‌توانیم زندگی را جدی بگیریم و این عبث است، یعنی ناتوانی از جدی نگرفتن زندگی از یک طرف و ناتوانی از جدی گرفتن زندگی از طرف دیگر. در طول این پژوهش با استناد به منتقدان، مولفه‌های تردیدپذیری و توجیه‌ناپذیری زندگی و ابطال‌ناپذیری استدلال، را مورد نقد قرار دادیم، استیون لوپر مولفه اجتناب‌ناپذیری عبث بودن را مورد نقد قرار داد، اما موفق نبود، زیرا امکان شک و تردید غیرقابل انکار است. انتقاد او کاتر، این است که همه مردم شک و تردید را تجربه نمی‌کنند، اما در پاسخ به او کاتر می‌توان گفت، اینکه بسیاری از مردم شک و تردید را تجربه نمی‌کنند، امکان شک و تردید را منتفی نمی‌کند. نقد پریچارد این بود که شک و تردید امری معرفت‌شناختی است در صورتی که معناداری زندگی امری متافیزیکی است و اینجا خلط بین امری معرفت‌شناختی و متافیزیکی رخ داده است. اما در پاسخ پریچارد می‌توان گفت که نقد پریچارد بر نیهیلیسم وجودشناختی وارد است اما درباره عبث‌گرایی معرفت‌شناختی نیگل وارد نیست. منتقدان نیگل، عمدتاً، مولفه اجتناب‌ناپذیری شک و تردید از منظری عینی را مورد تشکیک قرار داده‌اند، اما از چند نکته غفلت کرده‌اند. ۱- اینکه، سهم هر کدام از دیدگاه‌های ذهنی و عینی چقدر است؟ و کدامیک از دیدگاه‌ها ترجیح دارد؟ زیرا اگر دیدگاه ذهنی بر دیدگاه عینی اولویت داشته باشد، دیگر جای نگرانی خاصی نیست، و می‌توان بر شک و تردیدهای عینی غلبه کرد. ولی اگر برعکس باشد، یعنی دیدگاه عینی بر دیدگاه ذهنی اولویت داشته باشد، در آن صورت ما به طور جدی با نیهیلیسم مواجه خواهیم بود. ۲- آیا عبث بودن زندگی یک وضعیت معرفتی صرف مانند شکاکیت معرفت‌شناختی است که به یک وضعیت وجودی منتهی می‌شود؟ یا برعکس، یک وضعیت وجودی است که در قالب شک و تردید خود را نشان می‌دهد. زیرا، در شکاکیت معرفت‌شناختی متعلق شک و تردید ما امکان معرفت یا وجود جهان خارج است، اما در عبث‌بودن زندگی، متعلق شک و تردید ما، خود زندگی است و ارزش و اهمیت زندگی محل تردید است. ۳- احساس عبث بودن ناشی از خودآگاهی و توانایی خود فراروی است یا توانایی خود فراروی ناشی از احساس تنهایی وجودی است؟

References:

- Cottingham, J., (2003), *on the meaning of Life*, London: Routledge
- Feinberg, J., (2018). *Absurd Self- Fulfillment*. Oxford University Press
- Luper, S., (1992). *The absurdity of life*. Trinity University.
- O'Connor, S., (2007). *Does Anything Matter?* A thesis submitted to The University of Birmingham For the degree of Doctor of Philosophy.
- Nagel, Thomas. (1971). "The absurd." *The Journal of Philosophy* 68(20): 716-727.
- Nagel, T., (1986). *The View from Nowhere*. Oxford University Press
- Nagel, T., (1987). *What does it All Mean? A Very Short Introduction to Philosophy*. Oxford University Press
- Prichard, P., (2010) *Absurdity, Angst and the Meaning of life*. University of Edinburgh
- Sartre, J.P., (1956), *Being and Nothingness*, trans. H. E. Barends, New York.
- Veit, Walter, (2018), *Existential Nihilism: The Only Really Serious Philosophical Problem*: Journal of Camus Studies.

